

УДК 316.47.37.018.32

© Л. А. Девіс, 2018

Л. А. Девіс (м. Слов'янск)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ВІДНОШЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ДО СЕБЕ ТА ДО ІНШИХ У ЗАКЛАДАХ ІНТЕРНАТНОГО ТИПУ

Девіс Л. А. Особливості формування позитивного відношення особистості до себе та до інших у закладах інтернатного типу. У статті досліджується проблема формування позитивного відношення до себе та до інших вихованців школи – інтернату. В працях вітчизняних і зарубіжних психологів підкреслюється провідна роль в психічному розвитку дитини її повноцінних і ефективних взаємовідносин з соціальним оточенням. Особливу значимість ці зв'язки набувають в період дитинства.

Саме в цей період емоційні зв'язки з людьми є тим чинником, завдяки якому здійснюється вплив спілкування дорослого на розвиток особистості дитини. Особистісні зв'язки дитини з дорослим складаються в ранньому віці в процесі взаємодії та спілкування. Дитина у другому півріччі свого життя здатна сприймати і заряджатися емоційним станом близького дорослого, що ще більше поглиблює взаємовідношення партнерів.

Експериментальні дослідження психологів показують, що у вихованців школи – інтернату спостерігаються значні відхилення в особовому розвитку і в системі стосунків до себе та інших людей.

Таким чином, у вихованців загальноосвітньої школи – інтернату не формується прагнення до співпраці з людьми, а також, в спілкуванні не проявляється пізнавальна активність та домінує прагнення до примітивних контактів, а це, у свою чергу, не сприяє засвоєнню дитиною культурних досягнень людства і повноцінної орієнтації у навколишньому світі.

Ключові слова: психічна депривація, міжособистісні стосунки, відношення до себе, спілкування, співпраця.

Постановка проблеми У наукових дослідженнях зазначають, що на протязі усього періоду шкільного віку спілкування та співпраця з дорослими залишається важливим фактором у формуванні позитивного самовідношення особистості. Науковці підкреслюють, що досвід спілкування з людьми виступає основним джерелом, під впливом якого у дітей формується система відношення до себе, до світу та до інших. Завдяки спілкуванню дитина набуває знання про оточуючий світ та уявлення про еталони і ідеали, що існують у суспільстві. Таким чином, дослідження проблеми розвитку позитивного відношення до себе та до інших у процесі сумісної діяльності набуває великого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як показують дослідження психологів, досвід спілкування та позитивних взаємовідносин з дорослими є одним із засобів організації поведінки дітей, що знайомить їх з методами вирішення різних завдань та активно сприяє узагальненню даних індивідуального досвіду. Таким чином, у дитини поступово формується образ іншої людини й самої себе, а також, у неї з'являється прагнення до взаєморозуміння та взаємодії з іншими людьми.

Як відомо, протягом дошкільного віку змінюються різні форми спілкування, для кожної з яких притаманний свій зміст потреби дитини у спілкуванні з навколишніми людьми. Як показують дослідження, у дошкільному віці, з початку, провідною є ситуативно – ділова форма спілкування, потім формується позаситуативно – пізнавальна та пізніше, позаситуативно – особистісна форма спілкування. Дошкільник спочатку сприймає дорослого як партнера по грі і виділяє його ділові якості, але у процесі розвитку дитини дорослий набуває для нього іншого

значення – він стає джерелом нових знань про світ, а під кінець дошкільного віку інтереси дитини розповсюджуються вже на вчинки людей на їх характер та поведінку. Таким чином, дорослий постає вже як носій індивідуальних якостей і у дитини з'являється активне прагнення до взаєморозуміння з ним та до співпраці. Аналізуючи особливості розвитку спілкування та взаємодії з дорослими дітьми, що виховуються у дитячому будинку, психологи помітили значні відхилення порівняно з розвитком спілкування дітей, що виховуються у родині. Перш за все, вихованці дитячого будинку зовсім інакше спілкуються з дорослими. Вони виявляють підвищений інтерес до дорослого, ніж сімейні діти, намагаються встановити єдиноособистісні відношення з дорослим, часто й наполегливо звертаються до нього, конфліктують з іншими дітьми за право знаходитись поруч з ним [7].

Метою статті є аналіз та теоретичне обґрунтування специфіки розвитку відношення до себе та до інших вихованців школи – інтернату.

Виклад основного матеріалу та результати дослідження. Учені констатують наявність у знедолених дітей незадоволеної потреби в емоційних контактах та спілкуванні з дорослими. В індивідуальному спілкуванні з дорослими на цих вікових етапах для дітей з інтернату типовим є прагнення до примітивної взаємодії – фізичного контакту чи привертання до себе уваги дорослого. У діловому спілкуванні переважає пошук допомоги дорослого та його схвалення в побутових діях, пов'язаних з самообслуговуванням. Автори також зазначають, що дорослий для вихованців дитячого будинку часто сам є об'єктом дослідження, діти можуть його розглядувати, щупати та інше. Вони не намагаються привернути його увагу до предметів, разом з ним вивчати їх, задавати пізнавальні питання. У цілому для цих дітей характерна знижена активність у спілкуванні з дорослими, окреслене прагнення до примітивних індивідуальних контактів, слабо розвинений інтерес до ділової співпраці. Характерною особливістю є також виключиність дорослого із пізнавальної діяльності дитини та ділова співпраця з ним, пов'язана тільки з конкретною ситуацією [5].

Аналізуючи особливості розвитку спілкування та взаємовідносин дітей, що виховуються у дитячому будинку, А. Г. Рузька помітила значні відхилення порівняно з розвитком спілкування дітей, що виховуються у родині. Перш за все, вихованці дитячого будинку зовсім інакше спілкуються з дорослими. Вони виявляють підвищений інтерес до дорослого, ніж сімейні діти, наполегливо намагаються встановити єдиноособистісні відношення з дорослим, часто й наполегливо звертаються до нього, конфліктують з іншими дітьми за право знаходитись поруч з ним. Учені констатують наявність у цих дітей незадоволеної потреби в емоційних контактах та спілкуванні з дорослими. В індивідуальному спілкуванні з дорослими на цих вікових етапах для дітей з інтернату типовим є прагнення до примітивної взаємодії – фізичного контакту чи привертання до себе уваги дорослого. У діловому спілкуванні переважає пошук допомоги дорослого та його схвалення в побутових діях, пов'язаних з самообслуговуванням. Автори також зазначають, що дорослий для вихованців дитячого будинку часто сам є об'єктом дослідження, діти можуть його розглядувати, щупати та інше. Вони не намагаються привернути його увагу до предметів, разом з ним вивчати їх, задавати пізнавальні питання. У цілому для цих дітей характерна знижена активність у спілкуванні з дорослими, окреслене прагнення до примітивних індивідуальних контактів, слабо розвинений інтерес до ділової співпраці. Характерною особливістю є також виключиність дорослого із пізнавальної діяльності дитини та ділова співпраця з ним, пов'язана тільки з конкретною ситуацією. Таким чином, з усіх запропонованих психологом ситуацій спілкування діти віддають перевагу сумісним іграм, що моделюють ситуативно-ділове спілкування. Діти зацікавлено спостерігали за ігровими діями дорослих, але повноцінно гратись не могли. Нові предмети, які показував дорослий, зацікавлювали дітей, вони намагались активно опанувати їх, але при цьому предмети не

спонукали їх до сумісної гри з дорослими. Психологи зазначають, що практично не спостерігалось прагнення дітей до співпраці з дорослим, бажання що-небудь робити разом з ним. Під час читання книг вихованці дитячого будинку практично не виявили ніякої пізнавальної активності, не задавали запитань, не висловлювали свої думки щодо прочитаного. Показовим був факт відсутності пізнавальної активності вихованців дитячого будинку, що різко відрізняло їх від дітей із родин. Аналізуючи протоколи спостережень за спілкуванням вихованців інтернатного закладу з дорослими, психологи помітили значне відставання у розвитку мотиваційної сторони спілкування порівняно з дітьми із сімей та розвитку своєрідної форми ситуативно-особистісного спілкування з дорослими [7].

Спостереження за дітьми свідчать про те, що вони відчувають загострену необхідність у спілкуванні й доброзичливому ставленні до них дорослих. Психологи зазначають, що аналогічна потреба спостерігається у дітей першого півроку життя із благополучних родин, коли немовля прагне до фізичного контакту з дорослим, його пестощів та позитивного відношення. Нормою для дошкільнят є більш складні форми спілкування, але у вихованців дитячого будинку потреба у єдиноособистісних позитивних відношеннях з дорослими залишається домінуючою протягом усього дошкільного віку. Дослідження Л.Н. Галігузової показують, що діти з дитячого будинку в різних ситуаціях виявляють значно менший інтерес до ровесника, і їх контакти виражені слабше, ніж у дітей, які виховуються в сім'ї. Під час гри діти не уважні до дій та стану партнера, ігнорують просьби й образи своїх товаришів. Дії однолітків під час гри не цікавлять їх. Це свідчить про недостатній розвиток потреби у спілкуванні з ровесниками. Результати дослідження Л.Н. Галігузової та Т.М. Землянхуїної показали, що у вихованців дитячого будинку інтерес та емоційне відношення до товаришів часто забарвлено негативними емоціями. Незважаючи на те, що діти з інтернату багато часу проводять поруч з однолітками, проте загальний рівень їх активності низький, але при цьому рівень вияву ініціативних дій з негативним знаком досить високий порівняно з дітьми із сімей. Негативний вияв стосовно ровесників часто несе у собі агресію і незадоволення, інколи без реальних підстав. Кількість індиферентних станів відносно однолітків набагато перебільшують аналогічні показники у сімейних дітей. У ситуації, коли ровесник виявив ініціативу, у вихованців дитячого будинку дуже часто це викликало неприємну чи агресивну відповідь [2; 8].

Аналізуючи зміст контактів з товаришами у вихованців дитячого будинку, психологи зазначають їх одноманітність, відсутність планування і розвиток сюжету, розподілу ролей. У дітей практично відсутня взаємодія ролей в грі, вони діють від себе, а не в ролі персонажа. Ігрові дії з елементами заміни діти виконують не замислюючись над ними, їх не хвилює позиція та ролі персонажа. Контакти дошкільнят із дитячого будинку зводилися в основному до конкретних зауважень і звертань, вони були емоційно бідними і ситуативними. Таким чином, відсутність спілкування з дорослим є причиною несформованості повноцінного спілкування дитини з однолітками. До кінця дошкільного віку спілкування з дорослим залишається найважливішою сферою їх життя. Дослідження психологів довели, що відхилення у розвитку й становлення адекватних форм спілкування дітей з дорослими впливає на розвиток самосвідомості дитини та її пізнавальної і мотиваційної сфери [1,10].

Як відомо, основи уявлення про себе закладаються в ранньому віці, коли значущими людьми для дитини є дорослі, в основному батьки, взаємодіючи з якими дитина отримує зворотний зв'язок, що дозволяє їй вибрати уявлення і відношення до себе. Схвалення значущих інших створює у дитини позитивний образ самої себе, постійне покарання, акцентування на невдачах сприяє появі негативного самовідношення. При цьому велику роль відіграє інтелектуальний розвиток дитини, який, на думку багатьох зарубіжних дослідників, підвищує адаптивні можливості індивіда. Існує ще один немало важливий фактор, який значно

впливає на самовідношення дитини. Це той вплив, який виявляє на неї відношення ровесників. Зі вступом до школи самовідношення дитини формується під впливом нового для неї соціального оточення. Як правило, успішна діяльність піднімає самооцінку дитини. Її саморозуміння і самовідношення видозмінюється під впливом порівняння своїх результатів з результатами ровесників [6; 11].

Дослідження учених показали, як залежить самовідношення від зворотного зв'язку. Вони вивчали негативний зворотний зв'язок і довели, що при цьому відбувається зниження рівня самоповаги індивіда, а також різко зростає тривожність, яка утруднює спілкування і знижує пізнавальну діяльність дитини. Науковці, досліджуючи самовідношення учнів, які погано навчаються, встановили, що значна їх кількість володіє низькою самооцінкою. Психологи пояснюють це тим, що учитель постійно порівнює їх з іншими, більш успішними дітьми, що негативно впливає на самовідношення дитини. Дослідження підтверджують думку про те, що більшість дітей, які виховуються поза родиною, відчувають негативне відношення до себе, вони не проявляють особливої активності в процесі навчальної діяльності, оскільки в учителя на початку сформувалась певна установка на дитину як на слабого «недорозвиненого» учня [3; 12].

У дослідженнях психологів зазначалася причина відхилень у розвитку особистості вихованців дитячого будинку. Недостатній розвиток самосвідомості у цих дітей, на думку психологів, зумовлений повною відсутністю повноцінної сумісної діяльності дитини з дорослим. Спілкування дорослого з дитиною носить директивний характер, мовленнєве спілкування відсутнє у самостійній активності дитини, у процесі цього спілкування відсутня вербалізація її практичного досвіду. Зміст навчальних занять відірваний від реальної практики дітей, вони залишаються формалізованими, не введеними у роботу свідомості дитини і є далекими від її життя. Особиста активність дитини залишається ситуативною і неусвідомленою.

Як показують дослідження, більшість описаних порушень у розвитку дитини пов'язані з дефектом формування особистісно значущих відношень з дорослими. Відчуття прив'язаності й любові до матері, на думку психологів, гальмує страх і агресію, які виникають у дитини, як реакцію на прояв нових подразників. Ці почуття проявляються лише в ситуаціях реальної небезпеки. На думку психологів, почуття любові, страху й пізнавальної активності дитини тісно взаємопов'язані. Присутність поруч матері, як об'єкта захисту й безпеки, дозволяють дитині при зіткненні з новим і невідомим відчувати не страх і неспокій, а інтерес, допитливість й активність. Пізнавальна активність найчастіше виявляється тільки під час гри. Для дітей, позбавлених батьківського піклування, є характерним відсутність базової довіри до світу, яка проявляється у страхах, агресії, недовірі до себе та інших, небажанні вчитися, пізнавати нове [4; 9].

Незважаючи на підвищений інтерес дитини до дорослого і прагнення виконати будь-яке завдання педагога, психологи зафіксували, що це прагнення носити специфічний характер. За прагненням дитини до виконання завдань педагога стоїть не сприйняття задачі як навчальної, тобто такої, яку задають учню, щоб чомусь навчився, а його прагнення будь-якою ціною отримати позитивну оцінку педагога, привернути його увагу до себе. Як показав аналіз у вихованців дитячого будинку дане прагнення виражає несформованість у дітей можливості віднести до дорослого як до вчителя і виконати його завдання як навчальне. Усі вищенаведені фактори, у тому числі і відсутність адекватних стосунків між дорослими і вихованцями дитячого будинку негативно впливає на процес становлення учбової діяльності і розвитку особистості дитини в цілому.

Підводячи підсумок, необхідно акцентувати увагу на тому, що одне із основних завдань дошкільного періоду – підготовка до навчання у школі, залишається не вирішеним для вихованців дитячого будинку. Крім цього, під кінець дошкільного віку підвищуються деструктивні тенденції у системі відношень дитини до себе та до інших людей. Якщо при цьому пам'ятати, що в дошкільному віці дитина повинна переважно засвоїти завдання, мотиви і норми відношень

між людьми, то стає наглядним той факт, що на цьому етапі дитина також не досягла цієї мети і не зуміла повністю опанувати провідну діяльність, спрямовану на вирішення висунутих завдань. Автори звертають увагу на те, що емоційне спілкування з дорослим у вихованців дитячого будинку носить характер деякої надмірності та екзальтації. Єдиною метою різноманітних дій у цих дітей є отримання ласки дорослого та інших безпосередньо-емоційних контактів. Через це у співвідношенні ділових і афективних аспектів спілкування домінують останні.

Висновки. Таким чином, дослідження вітчизняних та закордонних психологів підкреслюють значні відхилення у розвитку відношення до себе та до інших вихованців закладів інтернатного типу. Треба відзначити, що головну задачу розвитку особистості в ранній період, якою є засвоєння дитиною суспільно вироблених засобів дій з предметами та еталонів, вихованці дитячого будинку не вирішують належним чином. Головним чинником у цьому є неспроможність дитини налагодити продуктивну співпрацю та спілкування з дорослою людиною. Внаслідок несформованої прихильності до дорослого не розвивається бажання дитини наслідувати її дії як зразок, а це, в свою чергу, не сприяє засвоєнню дитиною культурних досягнень людства та її орієнтації у навколишньому середовищі.

Література

1. *Валіон Н.* Феномен психічної депривації і його роль у розвитку особистості / Н. Валіон // Психологія і суспільство. – 2000. – № 2. – С. 124–133.
2. *Галигузова Л. Н.* Психологические аспекты воспитания детей в домах ребенка и детских домах / Л. Н. Галигузова, С. Ю. Мещерякова, Л. М. Царегородцева // Вопросы психологии. – 1990. – № 6. – С. 17–25.
3. *Лангмейер И.* Психическая депривация в детском возрасте / И. Лангмейер, З. Матейчек; пер. Г. А. Овсянникова. – Изд. 1-е русск. – Прага : ЧССР, 1984. – 334 с.
4. *Маслюк А.М.* Особливості переживання людиною психотравмуючих ситуацій // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. – Київ; Ніжин: П.П.Лисенко, 2015. – Т. IX. – Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія. Вип.7. – С.193-199.
5. *Манохіна І.В.* Соціально-педагогічна робота з дітьми-сиротами та дітьми позбавленими батьківського піклування: навч. посібник / І.В. Манохіна. – Д.: Дніпропетр. ун-т ім. Альфреда Нобеля, 2012-276с.
6. *Прихожан А. М.* Развитие личности в условиях психической депривации / А. М. Прихожан, Н. Н. Толстых // Формирование личности в онтогенезе / под ред. И. В. Дубровиной. – М. : Просвещение, 1991. – 159 с.
7. *Психическое развитие воспитанников детского дома* / под ред. И. В. Дубровиной, А. Г. Рузской. – М. : Педагогика, 1990. – 264 с.
8. *Сорокина В. В.* Негативные переживания детей в начальной школе / В. В. Сорокина // Вопросы психологии. – 2003. – № 3. – С. 43–52.
9. *Стрілецька І.І.* Тривожність як індивідуальна властивість особистості (теоретичний аспект) // Психологія: Зб. наук. пр. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2015. – Вип. 1 (46), Серія 12 – С. 266 - 272.
10. *Шипицина Л. М.* Комплексное сопровождение и коррекция развития детей-сирот : социально-эмоциональные проблемы / Л. М. Шипицина, Е. И. Казакова. — СПб., 2000. — 108 с.
11. *Шульга Т. А.* Методика работы с детьми «группы риска» / Т. А. Шульга, В. Слот, Х. Спаньярд. — 2-е изд., доп. — М. : Изд-во УРАО, 2001 — 128 с.
12. *Эмоциональные нарушения в детском возрасте и их коррекция* / В. В. Лебединский, О. С. Никольская, Е. Р. Баенская, М. М. Либлинг. — М. : Изд-во МГУ, 1990. — 369 с.

Транслітераційний переклад літературних джерел

1. Vallon N. Fenomen psihichnoyi deprivatsiyi i yogo rol u rozvitku osobistosti / N. Vallon // Psihologiya i susplstvo. – 2000. – # 2. – S. 124–133.
2. Galiguzova L. N. Psihologicheskie aspekty vospitaniya detey v domah rebenka i detskih domah / L. N. Galiguzova, S. Yu. Mescheryakova, L. M. Tsaregorodtseva // Voprosy psihologii. – 1990. – # 6. – S. 17–25.
3. Langmeyer I. Psihicheskaya deprivatsiya v detskom vozraste / I. Langmeyer, Z. Mateychek; per. G. A. Ovsyannikova. – Izd. 1-e russk. – Praga : ChSSR, 1984. – 334 s.
4. Maslyuk A.M. Osoblivosti perezhivannya lyudinoyu psihotravmuyuchih situatsiy // Aktualni problemi psihologii: Zbirnik naukovih prats Institutu psihologii Im. G.S. Kostyuka NAPN UkraYini. – Kyiv; Nizhin: P.P.Lisenko, 2015. – T. IX. – Zagalna psihologiya. Istorichna psihologiya. Etnichna psihologiya. Vip.7. – S.193-199.
5. Manohlna I.V. Sotsialno-pedagogichna robota z dltmi-sirotami ta dltmi pozbavlenimi batkivskogo plkluvannya: navch. posibnik / I.V. Manohlna. – D.: Dnlpropetr. un-t Im. Alfreda Nobelya, 2012-276s.
6. Prihozhan A. M. Razvitie lichnosti v usloviyah psihicheskoy deprivatsii / A. M. Prihozhan, N. N. Tolstyih // Formirovanie lichnosti v ontogeneze / pod red. I. V. Dubrovinoi. – M. : Prosveschenie, 1991. – 159 s.
7. Psihicheskoe razvitie vospitannikov detskogo doma / pod red. I. V. Dubrovinoi, A. G. Ruzskoy. – M. : Pedagogika, 1990. – 264 s.
8. Sorokina V. V. Negativnyie perezhivaniya detey v nachalnoy shkole / V. V. Sorokina // Voprosy psihologii. – 2003. – # 3. – S. 43–52.
9. Strlletska I.I. Trivozhnlost yak Individualna vlastivlost osobistosti (teoretichniy aspekt) // Psihologiya: Zb. nauk. pr. – K.: NPU Im. M.P. Dragomanova, 2015. – Vip. 1 (46), Serlya 12 – S. 266 - 272.
10. Shipitsina L. M. Kompleksnoe soprovozhdenie i korrektsiya razvitiya detey-sirot : sotsialno-emotsionalnyie problemy / L. M. Shipitsina, E. I. Kazakova. — SPb., 2000. — 108 s.
11. Shulga T. A. Metodika raboty s detmi «gruppy riska» / T. A. Shulga, V. Slot, H. Spaniyard. — 2-e izd., dop. — M. : Izd-vo URAO, 2001 — 128 s.
12. Emotsionalnyie narusheniya v detskom vozraste i ih korrektsiya / V. V. Lebedinskiy, O. S. Nikolskaya, E. R. Baenskaya, M. M. Libling. — M. : Izd-vo MGU, 1990. — 369 s.

Девис Л. А. Особенности формирования позитивного отношения личности к себе и другим в учреждениях интернатного типа. В данной статье исследуется проблема формирования позитивного отношения к себе и другим воспитанников школы – интерната. В трудах отечественных и зарубежных психологов подчеркивается ведущая роль в психическом развитии ребенка его полноценных и эффективных связей с социальным окружением. Особенную значимость эти связи приобретают в период детства.

В исследованиях отечественных и зарубежных психологов подчеркивается главная роль в психическом развитии ребенка и его полноценные связи с социальным окружением. Именно, в этот период эмоциональные связи с людьми являются тем фактором, благодаря которому осуществляется влияние взрослого на развитие личности ребенка.

Личностные связи взрослого с ребенком формируются в раннем возрасте, в процессе взаимодействия и общения, благодаря которому, ребенок способен воспринимать и заряжаться эмоциональным состоянием близкого взрослого, что еще больше углубляет и укрепляет взаимоотношения партнеров.

Экспериментальные исследования психологов показывают, что у этой категории детей наблюдаются значительные отклонения в их личностном развитии и взаимодействии с взрослыми и сверстниками. Таким образом, у воспитанников интернатных заведений не формируется стремление к сотрудничеству с людьми, а также, в общении не проявляется

познавательная активность, а доминирует стремление к примитивным индивидуальным контактам, что, в свою очередь, не способствует усвоению ребенком культурных достижений человечества и его полноценной ориентации в окружающем мире.

Ключевые слова: психическая депривация, межличностные отношения, отношение к себе, общение, сотрудничество.

Devis L. A. Psychological features of development of positive relation to itself and others of boarding-school pupils. Analyzing the development of communication and the relationships between children in boarding schools, psychologists pay attention to significant deviations that occur in the earliest stages of ontogeny. The researchers assert that experience of communication is the main source that influences children and forms their attitude to the other people and themselves.

Monitoring at boarding schools indicates a great need for communication and adults' friendly attitude to them adults. Analyzing the characteristics of communication and interaction of children with adults psychologists mention that children who are brought up in an orphanage differ in the development of communication with children who are brought up in the family.

First of all, the orphans communicate quite differently with people they show increasing interest than children in adult family, but they are characterized by reduced activity in communicating with adults, by primitive desire to individual contacts, by poorly developed an interest in business cooperation. Business cooperation between a child and adult is very necessary to be analysed. Psychologists say that almost no child has a desire to work with adults, the desire to do something with him. Children are not trying to attract attention to his toys, to study them, to ask cognitive questions. During reading activity the orphans practically do not show any interest, they do not ask questions, do not express their points of view.

Thus, the emerging commitment to adult and failure to establish a boarding productive cooperation and communication with people shows the child does not develop the desire to follow the steps of adults as a model, promoting the absorption of child's cultural achievements of mankind and its orientation in the environment.

Keywords: domestic co-operational deprivation, affect-personality relations, relation to itself, intercourse, collaboration.

Відомості про автора:

Девіс Лариса Анатоліївна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної психології Донбаського державного педагогічного університету, м. Слов'янськ, Україна. Тел. 0956972399, email: danks@ukr.net

Статтю подано до друку 29.01.2018.

УДК: 159.922.73:373.3

© М. М. Лук'яненко, 2018

М. М. Лук'яненко (м. Київ)

РОЗВИТОК ЦІННІСНОЇ СФЕРИ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Лук'яненко М. М. Розвиток ціннісної сфери молодшого школяра. У статті відображені результати теоретичного аналізу проблеми формування ціннісних орієнтацій молодшого школяра. Висвітлено психологічну сутність і співвідношення понять «цінності» та «ціннісні орієнтації», проаналізовані умови формування ціннісних орієнтацій та їх місце у структурі особистості молодшого школяра. В центрі уваги автора, знаходиться висвітлення проблеми генезиси ціннісної сфери особистості та визначення чутливого періоду для її